

الشامل در بخش هایی با عنوان «کتاب، کتاب» تقسیم می شود و هر کتاب دارای باب ها و فصول متعددی است. نسخه های باقی مانده از شامل، تنها سه کتاب از ابتدای آن را در بردارد به نام های: ۱. کتاب النظر، ۲. کتاب التوحید، ۳. کتاب العلیل. با توجه به «الکامل فی اختصار شامل» ابن امیر، دانسته می شود که نسخه کاملی از شامل تا قرن هشتم هجری باقی بوده و حاوی کتاب های ذیل بوده است: ۱. کتاب النظر، ۲. کتاب التوحید، ۳. کتاب العلیل، ۴. کتاب الصفات، ۵. کتاب الإرادة، ۶. کتاب القدر، ۷. کتاب النبوات، ۸. کتاب ابطال القول بالتولد، ۹. کتاب الرد علی الطیائعین، ۱۰. کتاب التعديل و التجویر. چنان که گفتیم بخش موجود از شامل، کتاب های النظر، التوحید و العلیل را در بردارد و هر کتاب دارای ابواب و فصول است و بیشتر مباحث آن به صورت سؤال و جواب مطرح شده است، مانند: «و لو قال قائل، قلنا»، «فان قال قائل، قلنا»، «فان قيل، نقول» و «فان قيل، فالجواب عن ذلك».

برخی از عناوین کتاب النظر: القول فی حقیقة النظر، القول فی اثبات صحة النظر و الرد علی منکره، القول فی الاوصاف التي زعمت المعتزلة أنها تابعة للحدوث، القول فی الحد و معناه، القول فی الادلة العقلية، القول فی حقیقة العلم و مآئته، القول فی تقسیم العلوم، القول فی الشئ و حقیقتة، القول فی ذکر اقسام الموجودات، القول فی اثبات العرض، القول فی اثبات حدث الأعراض، القول فی الأصل الثالث و هو یشتمل علی اثبات استحالة تعری الجواهر عن الأعراض، القول فی الأصل الرابع و هو یشتمل علی اثبات استحالة حوادث لأوّل لها، القول فی معنی الحادث، القول فی اثبات العلم بالصانع، القول فی نفی التشبیه، باب فی حقیقة المثلین و الخلافتین، فصل فی القول فی صفة النفس، القول فی حقیقة الغیرین. برخی از عناوین کتاب التوحید: القول فی حقیقة الواحد و معناه، القول فی الدلالة علی الوحدانية، الفصل الاول: مطاعن المعتزلة علینا و مطاعنا علیهم، الفصل الثاني: فی سلوک سبیل من الأدلة سوی المتناع فی اثبات الوحدانية، الفصل الثالث: اقامة الدلالة علی نفی القديم، العاجز، المتناهی، المقدر؛ القول فی الجسم و معناه، القول فی اقامة الدلیل علی استحالة كون القديم جسمًا، باب فی الاعتمادات و حقائقها و ذکر وجوه الاختلاف فیها، باب القول فی ایضاح الدلیل علی تقدس الرب سبحانه و تعالی عن الجهات و المحاذیات، باب فی ذکر تأویل جمل من ظواهر الكتاب و السنة، القول فی الرد علی النصارى، القول فی ذکر مذاهبهم فی تسمیة الله جوهرًا، القول فی الأقانیم و ذکر مذاهبهم فیها مع استقصاء وجوه الرد فیها، القول فی ذکر مذاهبهم فی الاتحاد و تدرع اللاهوت بالناسوت و وجوه الرد علیهم فیها، القول فی ذکر مذاهبهم فی الجوهر و مغایرتة للأقانیم، القول فی اثباتهم الالهة و الرد علیهم، باب یجمع أسئلة مقتضبة من الأبواب السابقة، باب فی الصفات، القول فی الدلیل علی وجود القديم سبحانه و تعالی،

کاغذ: فرنگی نخودی، جلد: مقوای روکش مخمل گلی رنگ مذهب، ۵۱۳ص، ۲۴ سطر، اندازه: ۲۱/۹×۳۴سم [ف: ۵-۳۳۶] ۴. تهران؛ ملی؛ شماره نسخه: ۱۶۵۵
آغاز: بسمله، ذکر ولایت عهد عمر بن عبدالعزیز؛ انجام: و اینک بخواست خدا و اقبال ظل خدا بتحریر جلد ششم شروع و اتمام این مجلدات را از خداوند بیچون مسئلت می نماید
جلد ششم حاوی خلافت بنی امیه است و از ذکر ولایت عهدی عمر بن عبدالعزیز بن مروان آغاز می شود و پس از شرح مفصل حکومت او و خلافت خلیفه های بعد از او به خلافت هشام بن عبدالملک می رسد و حوادث سال ۱۰۵ق را بیان می کند و نسخه را به پایان می برد؛ خط: نستعلیق، کا: میرزا نعمت الله معین الکتاب بن فخر الاشراف، تا: ۱۳۲۴ق، جا: تهران؛ مجدول؛ کاغذ: فرنگی، آبی، جلد: تیماج بنفش، ۲۴۶گ، ۱۷ سطر (۲۱×۱۱)، اندازه: ۳۱/۵×۲۱سم [ف: ۴-۱۳۳]

● شامل فی اصول الدین = تحریر شرح اللمع / کلام

و اعتقادات / عربی

aš-šāmil fi usūl-id-dīn = taḥrīr-u š. -il luma'

امام الحرمین، عبدالملک بن عبدالله، ۴۱۹ - ۴۷۸ قمری
emām-ol-harameyn, 'abd-ol-malek ebn-e 'abd-ol-lāh
(1029 - 1086)

رهبر اشعریان امام ابوالحسن علی بن اسماعیل اشعری (۲۲۰-۳۳۴ق) «اللمع» را نگاشت، قاضی ابوبکر محمد بن طیب باقلانی (-۴۰۳ق) بر «اللمع» گزارشی نگاشته است و جوینی گزارش باقلانی بر اللمع اشعری را تحریر کرده، و واژه های دشوار آن را روشن ساخته و مسأله هایی بر آن افزوده و خرده گیری هایی که از آن کرده اند رد نموده است. جوینی در آغاز کتاب اظهار می کند که بر اثر درخواستی از وی برای نوشتن تقریری درباره کتابی که در طول و تفصیل میانه رو باشد او شرح لمع باقلانی را برگزید، در حالی که مطالب و مسائلی (ابواب و فصولی) که به نظر لازم رسید به آن افزود.

فرانک در مقدمه تحقیق شامل، درباره ارتباط شامل با اللمع و شرح باقلانی می نویسد: شامل مبتنی است بر شرح لمع و بنابراین روشن است که جوینی احساس الزام و اجبار می کند که تا اندازه ای از کتاب باقلانی پیروی کند و به نحوی تمام مسائل و مطالب مندرج در آن را به حساب آورد. از سوی دیگر نیز روشن است که در تحریر شامل قصد و نیت وی فراهم نمودن خلاصه ای کلی از کلام بود که خواندن آن نیازی به ارتباط با شرح باقلانی نداشته باشد، بلکه بتواند به عنوان یک کتاب کاملاً مستقل خوانده شود و ممکن باشد که در آن، نظریات خود را درباره مسائل و مطالب اصلی بیان و استدلال و تبیین کند. شامل چنان که پیش از این اشاره شد، به عنوان خلاصه مستقلی از الهیات و کلام اشعری تلقی می شد.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

01 Kasım 2019

فرستگان: نسخه های خطی ایران (فخفا)؛؛ جلد مجریم؛ به کوشش، مصطفی درایتی؛ تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی

DIA 276256

جمهوری اسلامی ایران؛ ۱۳۹۱ / ۲۰۱۳